

مسئله‌شناسی و اولویت‌بندی آسیب‌ها و مسائل فرهنگی (مورد مطالعه: استان ایلام)*

خلیل کمربگی^۱
مجتبی رشیدی^۲

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر، شناسایی مسائل و آسیب‌های فرهنگی استان ایلام و اولویت‌بندی آنهاست. برای دستیابی به این هدف، محققان پس از شناسایی ۹۲ مسئله و آسیب فرهنگی، به عنوان آسیب‌های اصلی، برای شناختن مهمترین مسائل فرهنگی در چهار سطح مسائل و آسیب‌های اقتصادی فرهنگ، اجتماعی فرهنگ، سیاسی فرهنگی و فرهنگی فرهنگ و اولویت‌بندی این مسائل، آنها را در معرض قضاوت جامعه آماری گذاشته‌اند. تحقیق حاضر از نوع توصیفی ساده است و محققان از روش کیو؛ پس از طی مراحل مختلف، پرسش‌نامه‌ای حاوی مهمترین مسائل و آسیب‌های فرهنگی، تنظیم و در اختیار تعداد ۴۰ نفر از متخصصان، مدیران و صاحب‌نظران فرهنگی به عنوان نمونه گذاشته‌اند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد به نظر پاسخگویان، از مهمترین مسائل فرهنگی حاکم بر فضای استان، بیکاری با میانگین (۶۸/۲۲)، پایین بودن فرهنگ کار و تلاش در جامعه با میانگین (۶۴/۸۱) و کاهش احساس مسئولیت اجتماعی با میانگین (۶۳/۳۳)، رتبه‌های اول تا سوم سطوح مختلف مسائل و آسیب‌های فرهنگی استان را به خود اختصاص داده‌اند. نتایج آزمون فرضیه‌ها بیانگر آن است که بین ارزیابی پاسخگویان در زمینه میزان موافقت یا مخالفت با مسائل فرهنگی در استان، تفاوت معناداری وجود دارد؛ همچنین از لحاظ محتوایی به ترتیب، مسائل و آسیب‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی سطوح فرهنگ، دارای بالاترین رتبه می‌باشند.

واژگان کلیدی: فرهنگ، مسائل فرهنگی، آسیب‌های فرهنگی، سطوح فرهنگی.

* این مقاله برگرفته از پژوهشی است که برای «معاونت پژوهشی و آموزشی سازمان تبلیغات اسلامی» انجام گرفته است.
۱. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی، رئیس گروه تحقیق و پژوهش اداره کل آموزش و پرورش ایلام و نویسنده مسئول
۲. کارشناس ارشد فقه و حقوق، مسئول امور پژوهشی و آموزشی اداره کل تبلیغات اسلامی استان ایلام

طرح و بیان مسئله

فرهنگ از جمله اصطلاحاتی است که در حوزه‌های تخصصی مختلف به کار برده می‌شود و کلید واژه توصیف و تبیین بسیاری از کنش‌ها، حالات، آداب و رسوم، خلیقات، شعائر، آیین‌ها و نمادهای فردی و اجتماعی است که در کالبد جوامع امروزی جریان دارد. این عنصر اجتماعی، پیوسته در حال تغییر و تحول می‌باشد و یکی از خصایص اصلی آن پویایی است. پویایی فرهنگ، متأثر از عوامل و مسائل مختلف فرهنگی، اجتماعی و ... می‌باشد و آن را تحت الشعاع قرار می‌دهد. از جمله پدیده‌های اجتماعی که ارتباط متقابلی با فرهنگ یک جامعه دارند، آسیب‌ها و مسائل فرهنگی و اجتماعی هستند. رشد شتابان تحولات جهانی در عرصه‌های مختلف نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، باعث پدید آبی مسائل مختلف می‌گردد؛ حتی ممکن است کل فرهنگ یک جامعه و سیاست‌گذاری‌های مربوط به آن را تحت تأثیر خود قرار دهند. با توجه به این مهم، نهادهای مختلف جامعه، نیازمند مطالعات مسئله‌شناسی می‌باشند. در مسئله‌شناسی، به شناخت مسائلی مبادرت می‌گردد که جامعه به آنها مبتلا است. ساماندهی و سیاست‌گذاری در تمام عرصه‌ها؛ به خصوص عرصه فرهنگ، نیازمند مسئله‌شناسی است. مسئله‌شناسی می‌تواند بسان تابلویی عمل کند که مسیر حرکت را به کارگزاران جامعه نشان می‌دهد و به آنها این امکان را می‌بخشد که هر لحظه مسیر حرکت خود را بشناسند تا از مسیر اصلی منحرف نگردند. با شناخت اجزا و عناصر یک مسئله و بازنمایی شبکه روابط و ارتباط آن اجزا و کنش و واکنش درونی و بیرونی صورت گرفته، می‌توان به تصویری کلی از آن مسئله و تأثیرات آن پی برد. مسئله‌شناسی سبب می‌شود برنامه‌ریزان جامعه بتوانند برخی از مسائل و آسیب‌ها را مدیریت و کنترل کنند و برخی دیگر را تضعیف نمایند؛ از پراکنده کاری، سطحی‌نگری، تک‌روی و بلندپروازی‌های غیرواقع‌بینانه در مقابله با مسائل و آسیب‌های فرهنگی می‌کاهد. مراکز فرهنگی نیز می‌توانند جهت اصلی کار سازمان خود را در هر مقطعی مشخص کنند و مدیران فرهنگی به گونه‌ای دقیق و روزآمد از مسائل و آسیب‌های فرهنگی فعال در حوزه کاری خود، آگاهی یابند.

متأسفانه به دلایل مختلف، مطالعات مسئله‌شناسانه در جامعه ما، کمتر انجام شده و این تلاش‌های اندک نیز مورد بی‌توجهی دستگاه‌های فرهنگی قرار گرفته است. از آنجا که انقلاب اسلامی یک انقلاب فرهنگی و به تعبیر بنیانگذار آن، انقلاب کلمه بود، شناخت مسائل فرهنگی و اجتماعی آن، بایستی در اولویت قرار می‌گرفت؛ اما روند برنامه‌ها تاکنون نشان داده که از این امر غفلت شده است. در بحث سیاست‌گذاری می‌توان دو گونه سیاست‌گذاری را از یکدیگر تفکیک نمود: یکی، سیاست‌گذاری‌های معطوف به آرمان و دیگری، سیاست‌گذاری‌های عمومی بوده که معطوف به حل مسئله می‌باشند. با درپیش گرفتن سیاست‌گذاری‌های معطوف به حل مسئله و با داشتن نقشه راه، می‌توان از مسیر اصلی منحرف نشد.

استان ایلام از جمله استان‌هایی است که با تأثیر از عوامل مختلف، نظام فرهنگی پیشین و سنتی آن

دگرگون شده و قدم در مسیر جدیدی گذاشته است و طی این مسیر جدید، نیازمند شناخت مسائل مختلف آن است. هر فعالیت فرهنگی، نیازمند مسئله‌شناسی است تا اولویت‌ها در هر مقطعی مشخص گردد، اهداف فرهنگی آن قابل دستیابی شوند، مسیر سیاست‌گذاری‌ها در جامعه مشخص شود و با ایجاد تشکیلات مناسب، مناسبت‌های مختلف فرهنگی ساماندهی شوند.

با توجه به اینکه زمان زیادی از شکل‌گیری استان ایلام به عنوان یک استان، نمی‌گذرد و بافت آن هنوز ایلی و طایفه‌ای می‌باشد، این تاریخ کوتاه زندگی شهرنشینی و حاکمیت روابط ایلی و طایفه‌ای، تعادل ساختی آن را برهم زده و به آن حالتی آنومیک بخشیده است و سبب شده تا از مسائل فرهنگی و اجتماعی زیادی در تمامی خرده‌نظام‌ها و بخش‌هایش رنج ببرد.

پژوهش حاضر به دنبال آن است تا مهمترین مسائل و آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی حاکم بر استان را شناسایی کند و آنها را در سطوح مختلف فرهنگی، اولویت‌بندی نماید؛ بنابراین مسئله اصلی این پژوهش، شناسایی مسائل و آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی موجود و اثرگذار بر فضای عمومی استان ایلام در سطوح مختلف فرهنگ می‌باشد.

اهداف تحقیق

هدف کلی و اصلی این پژوهش، شناسایی مسائل و آسیب‌های فرهنگی مؤثر بر فضای کلی و عمومی حاکم بر استان می‌باشد. این پژوهش در پی اهدافی جزئی نیز می‌باشد که عبارتند از:

۱. شناسایی مهمترین مسائل فرهنگی در حوزه‌های مختلف استان ایلام
۲. اولویت‌بندی مسائل فرهنگی با توجه به میزان تأثیرگذاری آنها
۳. شناسایی مهمترین مسائل و آسیب‌های فرهنگی بر اساس سطوح مختلف فرهنگی (فرهنگ، سیاست، اقتصاد و اجتماع)

سؤالات تحقیق

۱. استان ایلام در سطوح مختلف فرهنگ (اقتصاد، سیاست، اجتماع و فرهنگ) با چه مسائل و آسیب‌هایی روبه‌روست؟
۲. اولویت‌بندی مسائل و آسیب‌های فرهنگی در استان ایلام به چه صورتی است؟

فرهنگ و تعاریف آن

تعاریف بسیاری از فرهنگ وجود دارد؛ چنان‌که در برخی از متون، گفته شده که تاکنون بیش از ۴۰۰ تعریف از فرهنگ ارائه شده است. در دایره‌المعارف بریتانیکا (۱۳۵۵)، تا سال ۱۹۵۲ بیش از ۱۶۴ تعریف از فرهنگ ذکر گردیده است. کروبر نیز در کتاب خود به ۳۰۰ تعریف از فرهنگ اشاره می‌نماید. این گستردگی تعریف، حکایت از غنای مفهوم دارد، به گونه‌ای که شاید بتوان تعداد تعاریف فرهنگ را

به تعداد جوامع بشری، ارزیابی نمود و این تعدد تعاریف، نشان از تعدد فرهنگی جوامع مختلف دارد. فرهنگ در لغت عرب، با کلمه «الثقافه» بیان شده و به معنای پیروزی، تیزهوشی و مهارت؛ همچنین به معنای استعداد فراگیری علوم و صنایع و ادبیات به کار رفته است (قرشی، ۱۳۶۴: ۳۲۶). در زبان انگلیسی واژه فرهنگ، برگرفته از واژه کولتورا^۱ است که در اوایل دوران مدرن، حضور چشمگیری در بسیاری از زبان‌های اروپایی پیدا کرد. حضور این واژه «در فرهنگ ایران سابقه طولانی دارد و هزاره‌هایی از حیات پر معنای آن می‌گذرد. این واژه به لحاظ مفاهیم ریشه‌ای آن، تداوم یافته و تا زمان ما، همچنان کاربرد خود را حفظ کرده است؛ البته در دوران جدید بر بار معنایی آن افزوده شده و حوزه‌ای پهن‌تر از حیات بشری را در بر گرفته است. معانی جدید، بی‌ارتباط با مفاهیم کهن آن نیستند؛ به همین سبب، وقتی این معانی جدید در جامعه ما مطرح شد، بهترین معادل برای آن را، همان واژه دیرینه «فرهنگ» دانستند و البته به بیراهه هم نرفتند. کاربرد امروزی فرهنگ، بسی گسترده‌تر از تلقی نیاکانمان است؛ بدین لحاظ جامعه‌شناسان، مردم‌شناسان، فرهنگ‌شناسان، فلاسفه و علمای دینی و مذهبی در جهان و ایران، تعاریف مختلفی از فرهنگ ارائه کرده‌اند. دانشمندان به دلیل تنوع زیاد این تعاریف، در عرصه فرهنگ؛ به تدریج، در صدد دسته‌بندی آنها برآمده، برخی نیز تعاریف فرهنگ را بر اساس گرایش‌های علوم اجتماعی تفکیک نموده‌اند؛ به عنوان مثال: فرهنگ از زاویه انسان‌شناسی، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، قوم‌شناسی و ... مورد بررسی قرار گرفته است» (آشوری، ۱۳۸۰: فهرست).

چلبی (۱۳۷۵: ۵۴) معتقد است برای تعریف فرهنگ، طیف وسیعی از تعاریف مفهومی مختلف وجود دارد. در یک طرف طیف، تعریف انسان‌شناسان کلاسیک وجود دارد که فرهنگ را در معنای وسیعی معادل «سبک زندگی» تعریف می‌کنند و در طرف مقابل، کرویر و پارسونز قرار دارند که فرهنگ را معادل اندیشه‌ها و ارزش‌ها می‌دانند. وی بر این باور است که «در جهان اجتماعی، هر چیزی دارای صبغه اطلاعاتی و معرفتی است و این، نباید موجب آن شود که همه چیز را فرهنگ بدانیم. چنین تعریف وسیعی از فرهنگ، کاربردی نیست و منزلت تحلیلی آن را تنزل می‌دهد» (همان: ۵۸). از دیدگاه او، ارائه تعریف وسیع از فرهنگ هم اجازه نمی‌دهد تا واحدهای بسیط تشکیل‌دهنده فرهنگ مشخص شود و هم باعث نامشخص شدن رابطه این مفهوم با سایر مفاهیم اساسی در جامعه‌شناسی می‌گردد (همان). از نظر او جوهره اصلی فرهنگ، علایم، اندیشه‌ها و روابط منطقی و اجتماعی (از نوع بارز گفتمانی) بین آنهاست. او معتقد است «فرهنگ را می‌توان به طور تحلیلی، به دوازده عنصر اساسی تجزیه نمود که عبارتند از: ۱) تمثال؛ ۲) شاخص؛ ۳) نماد؛ ۴) باور؛ ۵) ارزش؛ ۶) تکلیف؛ ۷) فن؛ ۸) نفع معرفتی؛ ۹) کنش ارزشی؛ ۱۰) کنشگر؛ ۱۱) رابطه منطقی و ۱۲) رابطه گفتمانی» (همان).

انواع و سطوح مختلف فرهنگ

1. Cultura

نظام‌های فرعی نظام عمومی کنش

A		G
ارگانیزم زیستی (سازگاری)		شخصیت (دستیابی به هدف)
نظام فرهنگی (حفظ الگوهای فرهنگی)		نظام اجتماعی (یگانگی)
L		I

بر این اساس و با توجه به نظریه عمومی کنش پارسونز، می‌توان از چهار سطح فرهنگ (اقتصاد، اجتماع، فرهنگ و سیاست) یا به عبارت دیگر، می‌توان از فرهنگ سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نام برد. هر یک از سطوح فوق، نظامی از موضوعات فرهنگی را ایجاد می‌کند که خود به تخصصی و عمومی قابل تقسیم است؛ مثلاً پذیرش اجتماعی دموکراسی، انتخابات مدیریت، شایسته‌سالاری، نظام پارلمانی و ... در فرهنگ سیاسی عمومی، بایستی نظام‌مند شود و ارزش کمی و کیفی آن در مهندسی فرهنگی تعیین گردد؛ چنانچه در فرهنگ سیاسی تخصصی، مشروعیت و معقولیت تئوریک، اصل دموکراسی، ولایت فقیه، رأی اکثریت؛ از جمله محورها و موضوعات مربوط به آن حوزه می‌باشد. در فرهنگ عمومی اقتصادی نیز، پذیرش یا عدم پذیرش بانک، ساختار اقتصادی، بهره‌وری صحیح، ربا، قرض - الحسنه، مصرف گرایی، مدگرایی، اسراف، تبذیر و ... از جمله موضوعات قابل طرح در فرهنگ عام اقتصاد می‌باشد؛ به نحوی که طبقه‌بندی و نظام‌مندی، موجب تسریع اصلاحات فرهنگی در بخش اقتصاد می‌شود. در فرهنگ تخصصی اقتصاد، ماهیت پول، نظام بانکی، عرضه و تقاضا، تورم، مدل‌های اقتصادی، موضوعات مربوط به فرهنگ تخصصی حوزه اقتصاد می‌باشد؛ اما مواردی چون: خودکشی، اعتیاد، طایفه - گرایی، سرقت، روابط نامشروع و ... هر کدام آسیب اجتماعی محسوب می‌شوند که از فرهنگ جامعه متأثرند. برخی از موارد نیز خاص نظام فرهنگی هستند؛ از جمله این موارد می‌توان به تحقیق و پژوهش، مطالعه، خرافه گرایی، مراکز فرهنگی، فرهنگ ترافیک و ... اشاره کرد.

از آنجا که هر پدیده، مسئله و آسیب فرهنگی و اجتماعی، تک‌علتی نیست و متأثر از عوامل دیگر می‌باشد؛ بنابراین نمی‌توان این موارد را به طور مطلق خاص یک حوزه مشخص دانست و آن را در حیطه فعالیت یک خرده‌نظام جای داد.

روش تحقیق

برای شناخت اهم مسائل فرهنگی و اجتماعی استان، از روش تحقیق «کیو»^۱، استفاده شده است که «در سال ۱۹۵۳ به وسیله ویلیام استفنسون» ابداع شده و از جمله معتبرترین روش‌های تحقیق به

شمار می رود. این روش، شیوه مناسبی برای آزمون فرضیه‌ها و تدوین نظریه می باشد. در روش مذکور، گویه‌ها^۱ یا مفاهیم مورد نظر (مضمون، عبارت، جمله، عکس، خبر و...) به کمک پاسخگویانی که دارای ویژگی‌های مشترک می باشند و با استفاده از مقیاسی شبیه «مقیاس لیکرت^۲»؛ همچنین «تحلیل عاملی^۳» بررسی می شوند؛ به صورتی که توزیع گویه‌ها شبه نرمال باشد» (بدیعی، ۱۳۷۰: ۲۱۳). در این روش، گویه‌های مورد تحقیق، بر روی کارت‌هایی که به کارت‌های کیو^۴ موسوم است، نوشته یا چاپ می شوند و در اختیار پاسخگویان قرار می -گیرند؛ البته می توان گویه‌های تحقیق را به صورت سؤال‌های بسته و در قالب پرسش‌نامه نیز چاپ کرد و در اختیار پاسخگویان قرار داد که در حال حاضر، این روش نسبت به نوشتن گویه بر روی کارت، بیشتر استفاده می شود.

امروزه با وجود برنامه‌های کامپیوتری، انجام روش کیو به آسانی ممکن است و در زمانی کوتاه و به درستی انجام می گیرد؛ به همین دلیل، در این تحقیق، به جای استفاده از کارت، پرسش‌نامه‌ای که حاوی گویه‌های مورد نظر بود، تهیه شد و در اختیار پاسخگویان قرار گرفت تا مهمترین مسائل فرهنگی و اجتماعی تاثیرگذار بر فضای عمومی استان شناسایی شوند.

چگونگی گویه‌سازی و روش انتخاب گویه‌های تحقیق

لازمه انجام صحیح تحقیق از طریق روش کیو، ساختن گویه‌ها یا سنجه‌هایی است که دقیقاً معرف همان مفاهیم یا نظریه‌های مورد بررسی باشند. در واقع، در این روش، گویه‌های تحقیق به جای افراد قرار دارند و بیانگر مفاهیم و نظریه‌هایی هستند که محقق، قصد سنجش آنها را دارد. برای رسیدن به این هدف، لازم است که محقق، همه منابع موجود درباره موضوع را استخراج و مطالعه کند و تلاش نماید که گویه‌های ساخته شده، کل محتوا را زیر پوشش قرار دهد.

لازم به ذکر است که «گویه‌های نهایی در روش کیو، می تواند بین ۴۰ تا ۱۲۰ گویه و تعداد پاسخگویان، بین ۱۰ تا ۱۰۰ نفر باشد. در اکثر تحقیقاتی که با روش کیو، حد متعادل گویه‌ها بین ۷۰ تا ۹۰ و پاسخگویان نیز بین ۲۰ تا ۳۰ نفر می باشند. تعداد زیاد گویه‌ها، باعث خستگی پاسخگویان و تعداد زیاد پاسخگویان، باعث متمایل شدن پاسخ‌ها به میانگین خواهد شد» (بدیعی، ۱۳۸۱: ۱۶۲).

در این تحقیق نیز، ابتدا از طریق مطالعه اسنادی، ایمیل، مرور اخبار رسانه‌های جمعی؛ از جمله: روزنامه‌ها و مجلات، رادیو و تلویزیون، اینترنت؛ همچنین پژوهش‌ها و تحقیقات انجام شده قبلی، تعداد ۱۳۸ مسئله و آسیب فرهنگی و اجتماعی شناسایی گردید؛ سپس فهرست مسائل و آسیب‌های فرهنگی در اختیار تعدادی از داوران که مشتمل بر مدیران، صاحب‌نظران و متخصصان فرهنگی بودند، قرار داده شد. حاصل نظرات آنها در قالب یک پرسش‌نامه، در اختیار تعدادی از نمونه قرار گرفت تا

1. Item
2. Likert Scale
3. Factor analysis
4. Q- sort

ابهامات آن رفع گردد. پس از اخذ نظرات آنها پرسش‌نامه نهایی، تدوین و در اختیار نمونه گذاشته شد. این پرسش‌نامه، متشکل از ۹۲ مسئله یا آسیب فرهنگی بود. پرسش‌نامه مسائل و آسیب‌های فرهنگی نیز، ۱۵ آسیب در سطح مسائل و آسیب‌های فرهنگی، ۳۵ آسیب و مسئله اجتماعی، ۲۰ آسیب و مسئله اقتصادی و ۱۰ آسیب و مسئله سیاسی خرده‌نظام فرهنگی را در بر می‌گرفت.

انتخاب نمونه تحقیق

«بر خلاف تحقیق پیمایشی که پاسخگویان به گونه‌ای انتخاب می‌شوند که معرف جمعیت آماری مورد نظر باشند؛ در روش کیو پاسخگویان به گونه‌ای انتخاب می‌شوند که دارای ویژگی مشترکی باشند؛ ولی گویه‌های تحقیق از بین جمعیت مورد نظر، به ترتیبی انتخاب می‌شوند که معرف آن حوزه مورد نظر باشند؛ پس از جمع‌آوری گویه‌ها، قضاوت نهایی ۲ یا ۳ نفر در خصوص متناسب بودن گویه‌ها ضروری است» (بدیعی، ۱۳۸۱: ۱۶۳).

در این تحقیق نیز همان‌طور که اشاره شد، ابتدا تمامی گویه‌های انتخاب شده توسط محققان، پس از تأیید، بین چند نفر از صاحب‌نظران و مدیران فرهنگی؛ به منظور تعیین متناسب بودن آن گویه‌ها با موضوع تحقیق، توزیع شد و مورد تأیید آنان قرار گرفت؛ سپس برای انتخاب پاسخگویان، ابتدا ۷۰ نفر از متخصصان، فعالان و صاحب‌نظران عرصه فرهنگی استان شناسایی شد؛ سپس با توجه به شاخصه‌های چون: انجام تحقیقات و پژوهش‌های فرهنگی، چاپ کتاب و نگارش مقاله فرهنگی و مدیریت در عرصه فرهنگ؛ همچنین نظر خواهی از چهره‌های متعدد فرهنگی، تعداد ۴۰ نفر با نگرش‌های متفاوت برای پاسخگویی به گویه‌ها انتخاب شدند.

انتخاب مقیاس تحقیق

«در انتخاب مقیاس مناسب برای تحقیق، باید در نظر داشت که بین تعداد گویه‌ها و مقیاس تحقیق، تناسب موزونی وجود داشته باشد» (بدیعی، ۱۳۸۱: ۱۶۳). گفتنی است در این پژوهش جهت ارزیابی گویه‌های پرسش‌نامه، از مقیاس لیکرت با پیوستار ۷ درجه‌ای استفاده شده است.

ارزشیابی گویه‌های تحقیق

در این مرحله، پس از انتخاب نهایی گویه‌ها، از پاسخگویان خواسته می‌شود تا بر اساس ترتیبی که پژوهشگر تعیین می‌کند، نظر خود را نسبت به هر یک از گویه‌های پرسش‌نامه از «کاملاً موافق» تا «کاملاً مخالف» اعلام کنند.

در این تحقیق، گویه‌ها در قالب یک پرسش‌نامه تهیه شد و در اختیار نمونه (۴۰ نفر از متخصصان، فعالان و صاحب‌نظران عرصه فرهنگ) قرار گرفت و از آنها خواسته شد تا نظر خود را در مورد هر

یک از گویه‌ها با توجه به مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت، برای شناسایی مسائل فرهنگی از «کاملاً موافق» تا «کاملاً مخالف» اعلام دارند. این طیف به شکل زیر است:

۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
کاملاً موافق	موافق	نسبتاً موافق	بی نظر	نسبتاً مخالف	مخالف	کاملاً مخالف

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

در پژوهش حاضر، ابتدا جهت پردازش داده‌ها از آمار توصیفی؛ شامل: محاسبه شاخص‌های مرکزی و پراکنندگی استفاده شد. آنگاه با توجه به تبیینی بودن پژوهش، از آزمون دلبو کندال^۱ استفاده گردید. آزمون رتبه‌های دلبو کندال، شکل نرمال‌شده آزمون فریدمن^۲ است. این آزمون به عنوان یک ضریب توافق، به سنجش میزان توافق رتبه‌ها در بین پاسخگویان می‌پردازد. در این آزمون، هر پاسخگو به عنوان یک قضاوت کننده یا رتبه‌دهنده، و هر گویه یا سؤال نیز به عنوان یک متغیر، تلقی می‌شود و در ادامه، برای هر یک از این متغیرها، میانگین رتبه‌ها محاسبه می‌گردد. آزمون دلبو کندال با مقایسه میانگین رتبه‌ها در بین متغیرها، تفاوت این میانگین‌ها را بررسی می‌کند. مقدار آزمون رتبه‌های دلبو کندال، بین (۰) و (۱) نوسان دارد که در آن، مقادیر نزدیک به صفر (۰)، نشان از توافق کمتر و مقادیر نزدیک به یک (۱)، نشان از توافق بیشتر بین پاسخگویان، در خصوص متغیرهای مورد نظر دارد. نتایج آزمون مذکور، به این سؤال پاسخ می‌دهد که آیا تفاوت در میانگین رتبه‌ها در حوزه‌های تعیین شده، معنادار است یا خیر؟

این آزمون؛ علاوه بر معناداری تفاوت یا عدم تفاوت میانگین رتبه، به اولویت‌بندی نیز می‌پردازد؛ به عنوان مثال، این آزمون نشان می‌دهد ارزیابی گستره محتوایی مسائل و آسیب‌های فرهنگی (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی حوزه فرهنگ) به چه صورتی است؟ و تأثیر کدام سطح فرهنگ بر فضای عمومی استان ایلام، بیشتر و کدام سطح کم‌تر می‌باشد؟

روایی^۳

دنيس^۴ (۱۹۸۸) بیان می‌کند که در مطالعه به روش کیو، سنجش هیچ سازه‌ای، مد نظر نیست؛ بلکه آنچه در بررسی روایی در کیو مطرح است، جامعیت عبارات نمونه می‌باشد؛ به عبارت دیگر، عبارات گردآوری شده؛ باید از چنان جامعیت و وسعتی برخوردار باشد که بتواند ذهنیت‌های مختلف را نمایان کند (خوشگویان‌فرد، ۱۳۸۶: ۲۴). جهت طراحی پرسش‌نامه، ابتدا از طرق مختلف (صاحب‌نظران، اخبار، پژوهش‌های انجام شده و اظهارات مدیران فرهنگی) فهرستی از تمامی مسائل و آسیب‌های

1. Kendalls W Ranks
2. Friedman
3. Validity
4. Dennis

فرهنگی تهیه شد. در مرحله بعدی پس از رجوع و مصاحبه با داوران که از میان مدیران فرهنگی، صاحب‌نظران و متخصصان عرصه فرهنگ، انتخاب شده بودند، به اصلاح لیست تعیین شده اقدام شد و در آخر نیز پرسش‌نامه تهیه شده در اختیار برخی دیگر از صاحب‌نظران فرهنگی قرار گرفت تا اعتبار صوری آن تعیین گردد. اعتبار این گویه‌ها از دو حیث بررسی شد: نخست اینکه آیا هر کدام از این گویه‌ها به عنوان یک مسئله یا آسیب، در مکان مورد تحقیق، از جامعیت لازم برخوردار هستند یا خیر؟ دوم اینکه آیا هر کدام از گویه‌ها مناسب هریک از سطوح چهارگانه فرهنگ می‌باشند؟ که در نهایت گویه‌ها از هر دو حیث جامعیت و اعتبار محتوایی، مورد تأیید داوران قرار گرفتند.

پایایی^۱

برای مرتب‌سازی کیو، پایایی نیز قابل طرح است؛ یعنی می‌توان پرسید که آیا یک مشارکت‌کننده، یک دسته کارت را با دستورالعمل یکسان، در تکرارهای مختلف به یک شکل، مرتب می‌کند؟ باید توجه داشت که بر حسب موضوع کیو، درجات طیف و تعداد کارت‌ها، می‌توان انتظار داشت که تکرار مرتب‌سازی، منجر به نتیجه کاملاً یکسان نشود. با وجود این دنیس (۱۹۸۸) بر پایایی بالای داده‌های کیو، تأکید دارد و براون (۱۹۸۰) معتقد است تکرار مرتب‌سازی تا ۸۵ درصد با مرتب‌سازی قبلی، سازگار خواهد بود (همان: ۶۱). برای دستیابی به پایایی پرسش‌نامه از روش آزمون و آزمون مجدد^۲ استفاده گردید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Reliability
2. Test-Retest

یافته‌های پژوهش

جدول شماره (۱): رتبه‌بندی مسائل فرهنگی بر اساس میانگین آنها

میانگین (%)	موارد	ردیف	میانگین (%)	موارد	ردیف
۵۵/۰۹	تضاد نظر و عمل در رویکرد متولیان فرهنگی	۲۰	۶۸/۲۲	بیکاری	۱
۵۴/۸۰	تأثیرگذاری ماهواره بر فرهنگ مردم	۲۱	۶۴/۸۱	پایین بودن فرهنگ کار و تلاش در جامعه	۲
۵۴/۵۷	توزیع ناعادلانه ثروت و درآمد در جامعه	۲۲	۶۳/۳۳	کاهش احساس مسئولیت اجتماعی	۳
۵۳/۹۳	عدم رعایت حقوق دیگران در رفتار اجتماعی	۲۳	۶۲/۸۹	شیوه‌های نامناسب در تبلیغ مذهبی	۴
۵۳/۶۱	پایین بودن اعتماد به مدیران دولتی	۲۴	۶۱/۸۵	حاکمیت رابطه بر ضابطه (پارتنری بازی)	۵
۵۳/۴۴	رفاه‌طلبی، مصرف‌زدگی و روحیه تجمل‌گرایی	۲۵	۶۱/۷۸	عدم شایسته‌سالاری در واگذاری مسئولیت‌ها	۶
۵۳/۴۱	تهاجم فرهنگی	۲۶	۶۱	روحیه مدرک‌گرایی	۷
۵۲/۴۸	غفلت از الگوسازی برای جوانان و نوجوانان	۲۷	۵۹/۵۹	عدم استفاده از نخبگان، مبتکران و سرمایه‌های علمی و فرهنگی	۸
۵۲/۳۱	کاهش احترام به والدین و بزرگان خانواده	۲۸	۵۹/۳۹	قانون‌گریزی	۹
۵۲/۱۵	گسترش روحیه چشم و هم‌چشمی	۲۹	۵۹/۳۵	کاهش اخلاق کار در جامعه	۱۰
۵۲	کاهش روحیه تحمل و مدارا	۳۰	۵۸/۱۵	پایین بودن میزان مطالعه	۱۱
۵۱/۷۲	پایین بودن سطح رضایت از زندگی	۳۱	۵۶/۸۵	عدم توجه به آموزش مهارت‌های زندگی برای همه افراد	۱۲
۵۰/۵۶	سردرگمی فرهنگی ناشی از تعدد مراکز تصمیم‌گیری	۳۲	۵۶/۶۵	عدم توجه به تحقیق و پژوهش	۱۳

۵۰/۴۱	طایفه‌گرایی و قوم‌مداری	۳۳	۵۶/۴۸	عدم رعایت اخلاق در فعالیت‌های سیاسی	۱۴
۵۰/۰۹	اعتیاد به مواد مخدر، محرک و ...	۳۴	۵۶/۳۳	ترجیح منافع فردی و گروهی بر منافع ملی	۱۵
۴۹/۶۷	آسیب‌های ناشی از انتخابات	۳۵	۵۶/۱۷	تعداد کم مراکز فرهنگی و تفریحی	۱۶
۴۹/۶۵	بالارفتن سن ازدواج	۳۶	۵۵/۷۰	عدم دسترسی برابر به فرصت‌های اجتماعی	۱۷
۴۹/۶۵	افزایش سرقت	۳۷	۵۵/۶۹	نگاه سیاسی و امنیتی به حوزه فرهنگ	۱۸
۴۹/۵۲	شایعه‌پراکنی	۳۸	۵۵/۵۶	عدم پذیرش انتقاد در میان مسئولان	۱۹
میانگین (%)	موارد ردیف	میانگین (%)	موارد ردیف		
۴۶/۲۶	گسترش احساس محرومیت	۵۵	۴۹/۳۳	عدم فرهنگ پرداخت مالیات	۳۹
۴۴/۶۵	دین‌گریزی در میان جوانان	۵۶	۴۹/۲۰	بحران هویت	۴۰
۴۴/۵۹	بی‌حجابی و بدحجابی	۵۷	۴۸/۶۹	عدم توجه به رضایت الهی در فعالیت‌های اقتصادی و کسب ثروت حلال	۴۱
۴۴/۲۶	گسترش خودکشی	۵۸	۴۸/۶۲	مهاجرت نخبگان و مبتکران از استان	۴۲
۴۲/۶۹	تعداد کم مبلغان دینی و فرهنگی	۵۹	۴۸/۵۷	عدم توجه به کارآفرینان و صنعت‌گران مولد	۴۳
۴۲/۶۹	تنزل روحیهٔ ایثارگری در جامعه	۶۰	۴۸/۴۴	گسترش احساس بی‌عدالتی	۴۴
۴۲/۲۷	گرایش پایین به مصرف کالاهای داخلی	۶۱	۴۷/۹۴	تأثیرات مخرب اینترنت بر جوانان	۴۵
۴۲/۳۰	گسترش روحیهٔ تقلب در مراکز آموزشی	۶۲	۴۷/۸۱	گسترش رشوه، ربا و ... در جامعه	۴۶
۴۲/۸۵	عدم توجه جدی رسانه‌ها به مقولهٔ فرهنگ دینی	۶۳	۴۷/۷۶	پایین بودن سطح سرمایهٔ فرهنگی	۴۷

۴۸	آگاهی پایین خانواده‌ها از تربیت دینی فرزندان	۴۷/۵۴	۶۴	رشد جرایم مسلحانه	۴۲/۷۶
۴۹	شکاف در روابط والدین و فرزندان	۴۷/۲۱	۶۵	پایین بودن پایبندی عملی متولیان دینی به دستورات دینی	۴۲/۶۵
۵۰	تجسس و سوء ظن	۴۷/۲۶	۶۶	دسترسی نابرابر به خدمات قضایی	۴۲/۶۱
۵۱	پایین بودن سطح اعتماد اجتماعی	۴۷/۱۷	۶۷	فقدان فرهنگ آپارتمان‌نشینی	۴۲/۲۸
۵۲	پایین بودن سطح فرهنگ ترافیک	۴۷/۰۷	۶۸	تربیت ناقص دینی	۴۲/۰۷
۵۳	کاهش سنت وقف در جامعه	۴۷/۰۶	۶۹	کاهش توجه به ابعاد هویت ملی	۴۱/۲۴
	گسترش ریاکاری، نفاق و تملق	۴۶/۸۷	۷۰	اعتماد پایین به مدیریت بومی	۴۰/۸۳
ردیف	موارد	میانگین (%)	ردیف	موارد	میانگین (%)
۷۱	افزایش ارتباط با جنس مخالف	۴۰/۴۸	۸۲	تکدی‌گری	۳۰/۹۴
۷۲	خشونت‌های جمعی	۴۰/۲۲	۸۳	روابط نامشروع	۳۰/۲۶
۷۳	مشکلات اقتصادی زنان سرپرست خانوار	۳۹/۹۴	۸۴	افزایش حاشیه‌نشینی	۳۰/۱۵
۷۴	آگاهی پایین بازاریان از احکام دینی	۳۹/۸۹	۸۵	جمود و تحجر فکری	۲۹/۸۱
۷۵	عدم وحدت رویه در برنامه‌های تلویزیون	۳۹/۲۶	۸۶	پایین بودن منزلت و جایگاه زن	۲۸/۴۱
۷۶	روحیه تقدیرگرایی	۳۸/۸۵	۸۷	درگیری بین ایلات	۲۸/۱۱
۷۷	پایین بودن میزان مشارکت اجتماعی	۳۶/۶۹	۸۸	عدم وحدت، انسجام و همبستگی	۲۷/۷۲
۷۸	روحیه غرب‌زدگی در میان جوانان	۳۶/۳۵	۸۹	گسترش خرافات	۲۷/۶۹
۷۹	پایین بودن سطح احساس امنیت اجتماعی	۳۵/۸۰	۹۰	گسترش طلاق توافقی	۲۷/۶۵
۸۰	مزاحمت‌های خیابانی	۳۴/۳۱	۹۱	تعلق پایین به هویت انقلابی	۲۶/۹۱
۸۱	روحیه تخریب‌گرایی در میان نوجوانان و جوانان	۳۳/۳۳	۹۲	تغییر در شیوه‌های همسرگزینی (ازدواج‌های اینترنتی و ...)	۱۷/۳۳

نتایج حاصل از جدول فوق، بیانگر آن است که از دیدگاه متخصصان و صاحب‌نظران عرصه فرهنگی، اولین مسئله و آسیب در استان ایلام، مسئله بیکاری، با میانگین ۶۸/۲۲ درصد می‌باشد و مسئله پایین بودن فرهنگ کار و تلاش با میانگین ۶۴/۸۱ درصد و کاهش احساس مسئولیت اجتماعی با میانگین ۶۳/۳۳ درصد، پس از آن قرار می‌گیرند؛ همچنین داده‌های جدول نشان می‌دهند که تغییر در شیوه‌های همسرگزینی (ازدواج‌های اینترنتی و ...) با میانگین ۱۷/۳۳ درصد، تعلق پایین به هویت انقلابی با میانگین ۲۶/۹۱ درصد و گسترش طلاق توافقی با میانگین ۲۷/۶۵ درصد، پایین‌ترین درصد را در بین مسائل و آسیب‌های فرهنگی به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره (۲): آزمون دلبیو کندال جهت بررسی تفاوت میانگین رتبه ارزیابی در تمامی سطوح مسائل و آسیب‌های فرهنگی

مقدار دلبیو کندال	۰/۱۷۵
کای اسکوتر	۴۲۹/۹۷۷
درجه آزادی	۹۱
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰

با توجه به داده‌های جدول فوق و با استناد به مقدار آزمون (۴۲۹/۹۷۷)؛ با توجه به سطح معناداری آزمون $p < 0/05$ ، می‌توان گفت که نمره میانگین رتبه ارزیابی متخصصان و صاحب‌نظران فرهنگی از مسائل فرهنگی استان ایلام متفاوت می‌باشد؛ به بیان دیگر، پاسخگویان از مسائل و آسیب‌های فرهنگی استان ایلام، ارزیابی متفاوتی داشته‌اند. شاید بتوان دلیل اصلی توافق ۱۷/۵ درصدی صاحب‌نظران را در توافق آنها در تسلط مسائل اقتصادی سطح فرهنگ، ارزیابی نمود؛ چرا که تفاوت زیادی در زمینه تسلط مسائل اقتصادی سطح فرهنگ به نسبت سایر سطوح دیده نمی‌شود.

جدول شماره (۳): آزمون دلبیو کندال جهت بررسی تفاوت میانگین رتبه ارزیابی از مسائل فرهنگی بر اساس گستره محتوایی آنها (فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی)

تعداد	۴۰
مقدار دلبیو کندال	۰/۱۲۶
کای اسکوتر	۱۵/۰۷۵
درجه آزادی	۳
سطح معناداری	۰/۰۰۲

با توجه به داده‌های جدول فوق و با استناد به مقدار آزمون (۱۵/۰۷۵)؛ با توجه به سطح معناداری آزمون $p < 0/05$ ، می‌توان گفت که تفاوت میانگین رتبه ارزیابی متخصصان و صاحب‌نظران فرهنگی

از مسائل فرهنگی استان ایلام، بر اساس گستره محتوایی آنها متفاوت می باشد.

جدول شماره (۴): اولویت بندی مسائل فرهنگی بر اساس گستره محتوایی آنها (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی)

گستره محتوایی	نمره میانگین
سطح اقتصادی	۳
سطح اجتماعی	۲
سطح فرهنگی	۲/۲۵
سطح سیاسی	۲/۷۵

بر اساس نتایج جدول شماره (۴)، از نظر متخصصان و صاحب نظران فرهنگی، مسائلی که در سطح اقتصادی فرهنگ قرار دارند، دارای بالاترین نمره میانگین می باشند. پس از آن، مسائل سطح سیاسی فرهنگ با میانگین (۲/۷۵)، سطح فرهنگی با میانگین (۲/۲۵) و در آخر نیز سطح اجتماعی مسائل فرهنگی قرار دارند؛ بنابراین متخصصان و صاحب نظران، اولویت اول را به حیطه اقتصادی فرهنگ داده اند و از نظر آنها این مسائل در درجه اول اهمیت قرار دارند.

جدول شماره (۵): رتبه بندی مسائل و آسیب های فرهنگی بر اساس سطوح آنها

سطح	رتبه	نام مسئله	میانگین (%)
سطح اقتصادی فرهنگ	اول	بیکاری	۶۸/۲۲
	دوم	پایین بودن فرهنگ کار و تلاش	۶۴/۸۱
	سوم	کاهش اخلاق کار در جامعه	۵۹/۳۵
سطح اجتماعی فرهنگ	اول	کاهش احساس مسئولیت اجتماعی	۶۳/۳۳
	دوم	حاکمیت رابطه بر ضابطه (پارتنری بازی)	۶۱/۸۵
	سوم	قانون گریزی	۵۹/۳۹
سطح فرهنگی فرهنگ	اول	شیوه های نامناسب در تبلیغ مذهبی	۶۲/۸۹
	دوم	وجود روحیه مدرک گرایی	۶۱
	سوم	پایین بودن میزان مطالعه	۵۸/۱۵
سطح سیاسی فرهنگ	اول	عدم شایسته سالاری در واگذاری مسئولیت ها	۶۱/۷۸
	دوم	عدم رعایت اخلاق در فعالیت های سیاسی	۵۶/۴۸
	سوم	ترجیح منافع فردی و گروهی بر منافع ملی	۵۶/۳۳

اولویت اول در سطح اقتصادی، به بیکاری با میانگین ۶۸/۲۲ درصد، در سطح اجتماعی، به مسئله کاهش احساس مسئولیت اجتماعی با میانگین ۶۳/۳۳ درصد، در سطح فرهنگی، به شیوه‌های نامناسب در تبلیغ مذهبی با میانگین ۶۲/۸۹ درصد و در سطح سیاسی، به عدم شایسته‌سالاری در واگذاری مسئولیت‌ها و مدیریت‌ها با میانگین ۶۱/۷۸ درصد، اختصاص یافته است.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، پس از طی مراحل مختلف، تعداد ۹۲ مسئله در استان ایلام، شناسایی شد و مورد ارزیابی پاسخگویان قرار گرفت. نتایج به دست آمده، بیانگر آن است که اکثریت مطلق پاسخگویان (۹۰ درصد و بیشتر)، اظهار داشته‌اند که استان ایلام از مسائل و آسیب‌های زیر به شدت رنج می‌برد: عدم استفاده از نخبگان، مبتکران و سرمایه‌های علمی و فرهنگی؛ تعداد کم مراکز فرهنگی و تفریحی؛ تأثیرگذاری ماهواره بر فرهنگ مردم؛ وجود روحیه مدرک‌گرایی؛ عدم رعایت حقوق دیگران در رفتارهای اجتماعی؛ حاکمیت رابطه بر ضابطه (پارتنری بازی)؛ بیکاری؛ پایین بودن فرهنگ کار و تلاش در جامعه؛ کاهش اخلاق کار در جامعه؛ ترجیح منافع فردی و گروهی بر منافع ملی؛ عدم شایسته‌سالاری در واگذاری مسئولیت‌ها؛ عدم توجه به آموزش مهارت‌های زندگی برای افراد و خانواده‌ها؛ اعتماد به مواد مخدر و محرک؛ عدم دسترسی به فرصت‌های اجتماعی؛ گسترش ریاکاری، نفاق و تملق؛ عدم توجه به تحقیق و پژوهش؛ بالا رفتن سن ازدواج؛ گسترش روحیه چشم و هم‌چشمی؛ بحران هویت؛ پایین بودن میزان سرمایه فرهنگی؛ عدم پذیرش انتقاد در میان مسئولان؛ توزیع ناعادلانه ثروت و درآمد در جامعه؛ عدم توجه به کارآفرینان و صنعت‌گران مولد و شیوه‌های نامناسب در تبلیغ دینی.

نتایج حاصل از آزمون دلبلیو‌کنندال نشان می‌دهد که مسئله بیکاری با میانگین ۶۸/۲۲ درصد، نخستین مسئله و آسیب در استان ایلام می‌باشد و پس از آن مسئله پایین بودن فرهنگ کار و تلاش با میانگین (۶۴/۸۱ درصد) و کاهش احساس مسئولیت اجتماعی با میانگین (۶۳/۳۳ درصد) قرار دارند. همچنین نتایج به دست آمده، بیانگر آن است که کمتر از یک سوم از پاسخگویان بر این نظرند که موارد زیر در ایلام، مسئله و آسیب به حساب نمی‌آیند؛ هرچند تعداد موافقان با مسئله بودن آنها تقریباً دو برابر مخالفان بوده است:

تغییر در شیوه‌های همسرگزینی (ازدواج‌های اینترنتی و...); آگاهی پایین بازاریان از احکام دینی؛ اختلاف بین ایلات و طوایف؛ تعلق پایین به هویت انقلابی و عدم توجه جدی رسانه‌ها به مقوله فرهنگ دینی؛ در همین رابطه، تغییر در شیوه‌های همسرگزینی (ازدواج‌های اینترنتی و...) با میانگین ۱۷/۳۳ درصد، پایین‌ترین درصد را در بین مسائل و آسیب‌های فرهنگی به خود اختصاص داده است. نتایج حاصل از آزمون دلبلیو‌کنندال در زمینه نگرش پاسخگویان به مسائل فرهنگی، نشان می‌دهد که با توجه به سطح معناداری آزمون که کمتر از $p < 0/05$ بوده است، بین نگرش پاسخگویان در زمینه

میزان موافقت یا مخالفت با مسائل و آسیب‌های فرهنگی، تفاوت معناداری وجود دارد. رتبه‌بندی مسائل و آسیب‌های فرهنگی بر اساس سطوح مختلف فرهنگ (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی)، از دیگر مواردی بود که در این پژوهش، مورد آزمون قرار گرفت؛ بر همین اساس، نتایج داده‌ها نشان می‌دهد مسائلی که در سطح اقتصادی فرهنگ قرار دارند، در رتبه اول جای گرفته‌اند. در همین زمینه، مسائل و آسیب‌هایی چون: بی‌کاری، پایین بودن فرهنگ کار و تلاش و پایین بودن اخلاق کار در میان شاغلین، به ترتیب، رتبه‌های اول تا سوم را در حوزه آسیب‌های اقتصادی در استان به خود اختصاص داده‌اند؛ همچنین نتایج داده‌های حاصل از آزمون، بیانگر آن است که مسائل سیاسی حوزه فرهنگ در اولویت دوم قرار دارند و در این سطح، مسائل و آسیب‌هایی چون: عدم شایسته‌سالاری در واگذاری مسئولیت‌ها و مدیریت‌ها، عدم رعایت اخلاق در فعالیت‌های سیاسی و ترجیح منافع فردی و گروهی بر منافع ملی، به ترتیب، رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند. مسائلی نیز که در حوزه فرهنگی قرار گرفته‌اند در اولویت بعدی جای دارند؛ بر همین اساس، در میان مسائل و آسیب‌های این حوزه، شیوه‌های نامناسب در تبلیغ مذهبی، وجود روحیه مدرک‌گرایی و پایین بودن میزان مطالعه، به ترتیب، رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند. مسائل اجتماعی وابسته به حوزه فرهنگ هم در اولویت چهارم قرار گرفته‌اند؛ در همین رابطه از دیدگاه پاسخگویان، مسائل و آسیب‌هایی چون: کاهش احساس مسئولیت اجتماعی، حاکمیت رابطه بر ضابطه (پارتنری بازی) و قانون‌گریزی، به ترتیب، رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

اگر بخواهیم مسائل و آسیب‌های فرهنگی استان ایلام را بر اساس میزان موافقت و مخالفت پاسخگویان، در سه سطح، رتبه‌بندی کنیم، تمامی مسائل و آسیب‌های مورد آزمون را می‌توان به صورت زیر رتبه‌بندی نمود.

مسائل و آسیب‌هایی که در جدول شماره ۶، به عنوان مسائل و آسیب‌های درجه اول استان ذکر می‌شوند، مواردی هستند که بیش از ۸۰ درصد پاسخگویان با آنها موافق بوده‌اند؛ همچنین مسائل و آسیب‌های درجه دوم مواردی را شامل می‌شوند که ۶۵ تا ۷۹ درصد از پاسخگویان با آنها موافقت داشته‌اند و مسائل درجه سوم نیز آسیب‌ها و مسائلی را در بر می‌گیرند که کمتر از ۶۵ درصد پاسخگویان با آنها موافقت کرده‌اند. در همین رابطه، خاطر نشان می‌شود که از میان ۹۲ مسئله و آسیب فرهنگی مطرح شده، هیچ موردی پیدا نشد که کمتر از ۵۰ درصد با آن موافقت کنند و این امر نشان می‌دهد که تمامی مسائل و آسیب‌هایی که در این تحقیق به آنها پرداخته شده است از دیدگاه پاسخگویان، مسئله یا آسیب در استان ایلام به حساب می‌آیند. درصد بالای موافقت پاسخگویان با این مسائل و آسیب‌ها حکایت از این امر دارد و دسته‌بندی آنها در جهت اولویت‌بندی و جهت‌گیری برنامه‌ریزی‌ها می‌باشد.

جدول شماره (۶): رتبه‌بندی مسائل فرهنگی بر اساس درجه اهمیت آنها

مسائل و آسیب‌های درجه اول (بالاترین اهمیت)		
بیکاری	توزیع ناعادلانه ثروت و درآمد در جامعه	گسترش خودکشی
پایین بودن فرهنگ کار و تلاش در جامعه	عدم رعایت حقوق دیگران در رفتار اجتماعی	عدم توجه به کارآفرینان و صنعت‌گران مولد
کاهش احساس مسئولیت اجتماعی	اعتماد پایین به مدیران دولتی	شکاف در روابط والدین و فرزندان
شیوه‌های نامناسب در تبلیغ مذهبی	رفاه‌طلبی، مصرف‌زدگی و روحیه تجمل‌گرایی	شایعه‌پراکنی
حاکمیت رابطه بر ضابطه (پارتی‌بازی)	تهاجم فرهنگی	عدم فرهنگ پرداخت مالیات
عدم شایسته‌سالاری در واگذاری مسئولیت‌ها	کاهش احترام به والدین و بزرگان خانواده	افزایش سرقت
وجود روحیه مدرک‌گرایی	غفلت از الگوسازی برای جوانان و نوجوانان	مهاجرت نخبگان و مبتکران از استان
عدم استفاده از نخبگان، مبتکران و سرمایه‌های علمی و فرهنگی	گسترش روحیه چشم و هم‌چشمی	گسترش احساس بی‌عدالتی
قانون‌گریزی	کاهش روحیه تحمل و مدارا	تأثیرات مخرب اینترنت بر جوانان
کاهش اخلاق کار در جامعه	سردرگمی فرهنگی ناشی از تعدد مراکز تصمیم‌گیری	گسترش رشوه، ربا و... در جامعه
پایین بودن میزان مطالعه	پایین بودن سطح رضایت از زندگی	تجسس و سوء ظن
عدم توجه به آموزش مهارت‌های زندگی برای همه افراد	طایفه‌گرایی و قوم‌مداری	پایین بودن سطح اعتماد اجتماعی
عدم توجه به تحقیق و پژوهش	اعتیاد به مواد مخدر و محرک و ...	پایین بودن سطح فرهنگ ترافیک

گسترش احساس محرومیت	آسیب‌های ناشی از انتخابات	عدم رعایت اخلاق در فعالیت‌های سیاسی
پایین بودن پایبندی عملی متولیان دینی به دستورات دینی	بالا رفتن سن ازدواج	ترجیح منافع فردی و گروهی بر منافع ملی
فقدان فرهنگ آپارتمان‌نشینی	بحران هویت	تعداد کم مراکز فرهنگی و تفریحی
دین‌گریزی در میان جوانان	غفلت از الگوسازی برای جوانان و نوجوانان	عدم دسترسی برابر به فرصت‌های اجتماعی
گسترش ریاکاری، نفاق و تملق	تأثیرگذاری ماهواره بر فرهنگ مردم	نگاه سیاسی و امنیتی به حوزه فرهنگ
پایین بودن سطح سرمایه فرهنگی	عدم توجه به رضایت الهی در فعالیت‌های اقتصادی و کسب ثروت حلال	عدم پذیرش انتقاد در میان مسئولان
		تضاد نظر و عمل در رویکرد متولیان فرهنگی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مسائل و آسیب‌های درجه دوم (اهمیت در حد متوسط)		
مذاحمت‌های خیابانی	دسترسی نابرابر به خدمات قضایی	کاهش توجه به ابعاد هویت ملی
آگاهی پایین خانواده‌ها از تربیت دینی فرزندان	تربیت ناقص دینی	اعتماد پایین به مدیریت بومی
کاهش سنت وقف در جامعه	پایین بودن سطح احساس امنیت اجتماعی	افزایش ارتباط با جنس مخالف
بی‌حجابی و بدحجابی	روحیه تخریب‌گرایی در میان نوجوانان و جوانان	خشونت‌های جمعی
تعداد کم مبلغان دینی و فرهنگی	تکدی‌گری	مشکلات اقتصادی زنان سرپرست خانوار
تنزل روحیهٔ ایثارگری در جامعه	روابط نامشروع	آگاهی پایین بازاریان از احکام دینی
گرایش پایین به مصرف کالاهای داخلی	افزایش حاشیه‌نشینی	عدم وحدت رویه در برنامه‌های تلویزیون
گسترش روحیهٔ تقلب در مراکز آموزشی	جمود و تحجر فکری	روحیهٔ تقدیرگرایی
عدم توجه جدی رسانه‌ها به مقولهٔ فرهنگ دینی	پایین بودن منزلت و جایگاه زن	پایین بودن میزان مشارکت اجتماعی
رشد جرایم مسلحانه	گسترش خرافات	روحیهٔ غرب‌زدگی در میان جوانان

مسائل و آسیب‌های درجه سوم (کمترین اهمیت)		
درگیری بین ایلات	تعلق پایین به هویت انقلابی	تغییر در شیوه‌های همسرگزینی (ازدواج‌های اینترنتی و ...)
عدم وحدت، انسجام و همبستگی		

پیشنهادها

الف) پیشنهادهای کاربردی

- شناسایی آسیب‌ها و مسائل فرهنگی استان، یکی از الزامات اولیهٔ سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در حوزهٔ فرهنگ به شمار می‌رود. پژوهش حاضر، به این مهم پرداخته و زمینه را برای تدوین سند جامع در زمینهٔ آسیب‌ها و مسائل فرهنگی استان فراهم نموده است. با استفاده از داده‌های به دست آمده، می‌توان نتایج پژوهش را در تدوین این سند معتبر و لازم‌الاجرا برای دستگاه‌های فرهنگی و اجتماعی استان به کار برد.

- نتایج پژوهش بیانگر آن است که از نظر صاحب‌نظران فرهنگی، بیکاری، اولین مسئله استان به حساب می‌آید. مسئله‌ای که سرخ و ریشه اصلی بسیاری از آسیب‌های اجتماعی می‌باشد. کاهش نرخ بیکاری، می‌تواند به کاهش بسیاری از آسیب‌های اجتماعی در این استان ایلام منجر شود.

- پایین بودن فرهنگ کار و تلاش در جامعه، از دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان به عنوان دومین مسئله اصلی استان ایلام مطرح شده است. این امر نشان می‌دهد که هرچند بیکاری، مهمترین مسئله اجتماعی استان می‌باشد؛ اما یکی از ریشه‌های آن، به عاملی تحت عنوان پایین بودن فرهنگ کار و تلاش باز می‌گردد. سرمایه‌گذاری در زمینه نهادینه کردن فرهنگ کار و تلاش در بین شهروندان؛ به خصوص قشر جوان می‌تواند به کاهش مسائل و آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی در استان ایلام بیانجامد.

- صاحب‌نظران و متخصصان عرصه فرهنگی معتقدند که کاهش احساس مسئولیت اجتماعی، یکی از سه مسئله اصلی استان ایلام محسوب می‌شود. نهادهای اولیه و ثانویه متولی امر جامعه‌پذیری؛ به خصوص مراکز آموزشی و وسایل ارتباط جمعی، بایستی این احساس را در شهروندان پرورش دهند و به ارتقای سطح احساس وظیفه شهروندان نسبت به زیست بوم خود کمک نمایند.

- به باور صاحب‌نظران فرهنگی استان، شیوه‌های نامناسب در تبلیغ مذهبی، از اصلی‌ترین مسائل فرهنگی استان ایلام به حساب می‌آید. از آنجا که این استان از لحاظ دینی، بافت همگونی دارد و نزدیک به چهل درصد از جمعیت آن را افراد زیر سی سال تشکیل می‌دهند، تبلیغ هنرمندانه و همراه با جذابیت اعتقادات، فعالیت‌ها و مناسک دینی، می‌تواند نقش مؤثری در کنترل اجتماعی شهروندان در استان ایلام ایفا نماید.

ب) پیشنهادهای روش‌شناختی

- با توجه به فقدان یک بانک اطلاعات جامع در زمینه مسائل و آسیب‌های استان ایلام، پیشنهاد می‌شود چنین بانکی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ایجاد شود تا پژوهشگران این حوزه‌ها بتوانند با استفاده از داده‌های این بانک به نتایج علمی تری دست یابند.

- انجام پژوهش‌هایی با عناوین مشابه در حوزه‌های مختلف و با استفاده از تکنیک‌های روش‌شناسی دیگر، منجر به شناسایی و رتبه‌بندی جامع آسیب‌ها و مسائل مختلف استان می‌شود.

منابع و مأخذ

الف) فارسی

- آشوری، داریوش؛ (۱۳۸۰)، تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ، تهران: آگاه.
- بدیعی، نعیم؛ (۱۳۷۰)، «جایگاه و مسئولیت اجتماعی روزنامه»، فصل‌نامه علوم اجتماعی، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم اجتماعی، شماره ۲۰۱، پاییز و زمستان.
- _____؛ (۱۳۸۱)، «روش شناسی کیو Q»، سالنامه پژوهش و ارزشیابی در علوم اجتماعی و رفتاری، جلد اول، به کوشش حسین رحمان‌سرشت، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- چلبی، مسعود؛ (۱۳۷۵)، جامعه‌شناسی نظم، تهران: نی.
- خوشگویان فرد، علیرضا؛ (۱۳۸۶)، روش شناسی کیو، تهران: مرکز تحقیقات سازمان صدا و سیما.
- روشه، گبی؛ (۱۳۷۶)، جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز، ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان.
- قرشی، سیدعلی اکبر؛ (۱۳۶۴)، قاموس قرآن، جلد ۴، چ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- وثوقی، منصور؛ (۱۳۵۷)، مبانی جامعه‌شناسی ۱، چ ششم، تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور.

ب) انگلیسی

- Brown, S.R. (1980), *Political Subjectivity: Application of Q Methodology in Political Science*, New Haven: Yale University Press.
- Dennis, K. (1988), *Q Methodology: New Perspectives on estimating reliability and validity*, In O. L. Strickland & C.F. Waltz (Eds), *Measurement of nursing outcomes*. Vol. 2.
- *Encyclopaedia Britannica* (1955), by Inc. *Encyclopaedia Britannica*, Vol. 15

